

Göçün Kadına Etkileri ve Sosyal Hizmet

Effects of Migration on Women and Social Work

Emel TOPAK¹, Gülsüm ÇAMUR²

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kadın ve Aile Araştırmaları Bölümü, Samsun
• etopak90@gmail.com • ORCID > 0000-0002-7610-3626

²Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Samsun
• gcduyan@gmail.com • ORCID > 0000-0001-5116-2462

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Derleme / Review

Geliş Tarihi / Received: 31 Ocak / January 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 21 Şubat / February 2022

Yıl / Year: 2022 | **Cilt – Volume:** 7 | **Sayı – Issue:** 1 | **Sayfa / Pages:** 75-88

Atıf/Cite as: Topak, E. ve Çamur, G. "Göçün Kadına Etkileri ve Sosyal Hizmet - Effects of Migration on Women and Social Work"
Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi - Journal of Samsun Health Sciences 7(1), April 2022: 75-88.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Emel TOPAK

GÖÇÜN KADINA ETKİLERİ VE SOSYAL HİZMET

ÖZ:

Göç, tarihin en eski dönemlerinden beri yapılmakta olan, çağ açıp kapatan, sebepleri ve sonuçları insan hayatını yakından etkileyen bir olgudur. Göç edilen ülke ile varılan ülke arasındaki farklılıklar hem göç edenler hem de varılan ülkelerdeki insanlar için birtakım yenilikler anlamına gelmektedir. Göçün bireyler ve toplumlar üzerinde oluşturduğu etkilerin, cinsiyet temelinde irdelenmesi ise yakın bir tarihte başlamıştır. Göç literatüründe göçten olumsuz anlamda en çok etkilenen gruplardan birinin kadınlar olduğuna yakın tarihten itibaren dikkat çekilmektedir. Kadınların hedef ülkeye varış sürecinde ve sonrasında yaşadıkları sorunlar, mücadeleyi ve hayatlarını yeniden inşa etmelerini gerekli kılmaktadır. Sosyal hizmet, toplumda birçok açıdan dezavantajlı olarak görülen bireylere ihtiyaçları kapsamında profesyonel destek vermeyi amaçlar. Bu derleme makalede öncelikle göçün kadınlaşması sürecine ve kadınların göç etme sebeplerine yer verilmiştir. Bu sürecin göçmen kadının aile hayatını, maddi durumunu ve sosyal uyumunu nasıl etkilediğinden bahsedilmiştir. Son olarak ise sosyal hizmet uygulamalarında göçmen, kadının sorun ve gereksinimlerine yönelik güçlendirme yaklaşımının rolü ve etkileri tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç sürecinde kadın; Göçün kadınlaşması; Güçlendirme; Sosyal hizmet.

EFFECTS OF MIGRATION ON WOMEN AND SOCIAL WORK

ABSTRACT:

Migration is a phenomenon that has been done since the earliest periods of history, that opens and closes ages, and whose causes and consequences closely affect human life. The differences between the country of immigration and the country of destination mean some innovations for both the immigrants and the people in the destination countries. Examining the effects of migration on individuals and societies on the basis of gender has recently started. In the migration literature, it has been pointed out that women are one of the groups most negatively affected by migration since recently. The problems women experience during and after their arrival in the destination country necessitate the struggle and rebuilding their lives. Social work aims to provide professional support to individuals who are seen as disadvantaged in many aspects in the society within the scope of their needs. In this review article, first of all, the feminization process of migration and the reasons for

women's migration are given. It is mentioned how this process affects the family life, financial situation and social harmony of immigrant women. Finally, the role and effects of the empowerment approach towards the problems and needs of immigrants and women in social work practices are discussed.

Keywords: Women in migration duration; Feminization of migration; Empowerment; Social work.

GİRİŞ

Göç genel anlamda kişi veya toplulukların fiziki olarak yer değiştirmesini ifade eder. Ancak bireyler veya topluluklar göç ettiklerinde bu yalnızca fiziki bir yer değiştirmeyi ifade etmekle kalmaz ve göçün farklı etkileri ve sonuçları da vardır. Özellikle küreselleşmeyle beraber siyasi durumlar temel olmak üzere ekonomik, kültürel ve sosyal anlamda yer değiştirme gözlemlenmeye başlamıştır. Bireylerin, göç edilen konumdaki unsurlara uyum sağlaması da göçün bir parçasıdır. Göç edilen yerdeki uyum sürecini ise cinsiyet, ırk, din ve dil unsurları doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. Dolayısıyla göç çok boyutlu, karmaşık, nedenleri, etkileri ve sonuçları açısından çeşitlilik gösteren bir durumdur.

Göçün yapılma sebebine bağlı olarak etkileri değişiklik göstermektedir. Uluslararası gönüllü ya da zorunlu göçler göz önüne alındığında bireysel ve toplumsal birçok sorun ve gereksinimle karşılaşmaktadır. Gönüllü göçler, bireylerin gidecekleri konuma göre araştırma yapmasına ve hazırlanmasına imkân tanımaktadır. Zorunlu göçler ise savaş, kıtlık ya da temel insani hakların ihlali sebebiyle ortaya çıktığı için planlı bir göçü mümkün kılmamaktadır. Farklı sebeplerle olsa da her iki şekilde de konfor alanının dışına çıkan bireyler, yeniden inşa sürecine girmektedir. Bu süreçte edinilen deneyimlerin en önemli değişkenlerinden biri cinsiyettir. Ancak yakın tarihe kadar yapılan çalışmalar incelendiğinde, kadınlara göç süreçleriyle ilgili araştırmalarda yer verilmediği gözlenmektedir. Araştırmalarda, erkek göçleri veya aile göçleri olarak sınıflandırmalar yapılmış, kadınlar bu göçlere eklenen pasif konumlu kişiler olarak değerlendirilmiştir. Kadın göçü, 1960'lardan sonra araştırmaya değer bir konu olarak görülmeye başlamıştır.

Kofman, Avrupa literatürünün göç konusunda cinsiyet körü kaldığını belirtmektedir. Kadın araştırmaları yapan feministler genellikle kendi vatandaşlarını konu edinmiştir. Göçmenlere cinsiyetsiz muamelede bulunulmuştur (Kofman vd., 2000, s.18). Cinsiyeti değerlendirmeye alan araştırmalarda ise erkek odaklı çalışılmıştır. Bu durum toplumsal konumu değerlendirildiğinde birçok açıdan dezavantajlı olan kadının sorunlarının görülmemesine sebep olmuştur.

Kadın göçünün kavramlaşması ile birlikte göç kararı alınması, göç sırası ve göç sonrasında kadının, cinsiyet temelli şiddete maruz kaldığı ortaya çıkmıştır. Bir erkeğe kolaylıkla uygulanamayacak tutum ve davranışlar, güçsüz grupta görülmesi sebebiyle kadınlara kolaylıkla uygulanmaktadır. Özellikle zorunlu göçle yer değiştiren kadınlar, duygusal, fiziksel, cinsel ve ekonomik şiddetin çeşitleriyle mücadele etmektedir.

Küreselleşen dünya düzeninde 1960lardan bu yana değişen göç akımları, kadınların sorunlarını, gereksinimlerini ve göçü deneyimleme şekillerini değiştirmiştir. Bu makalede kadın göçünün sağlık, çalışma hayatı, aile ve sosyal uyum konularındaki etkileri, göçün kadınlaşmasının sorun ve gereksinimlerine sosyal hizmet perspektifinden nasıl bakıldığı ile güçlendirme yaklaşımının göç alanındaki sorunlarla mücadelede etkin kullanımına dair bir değerlendirme yapılmıştır.

Göçün Kadınlaşması

Göçle ilgili çalışmalarda 1970lere kadar kadınlar, göç eden erkeğe bağımlı hareket eden pasif birey olarak ele alınmıştır. Göç, ailenin büyüğü ya da çoğunlukla erkeği tarafından verilen bir karar olarak benimsenmiştir (Şeker ve Uçan, 2016, s. 205). Castles ve Miller'a göre, geçmiş dönemlerde emek göçleri çoğunlukla erkek egemenliğindeydi ve kadınlar bu göçlerde aile birleşimi şeklinde yer alıyorlardı. 1960lardan bu yana ise kadınlar emek göçlerinde merkezi bir rol üstlenmişlerdir. Öyle ki bazı ülkelere yapılan göçlerde, çoğunluğu oluşturan grup kadınlardır (Castles ve Miller, 2008, s.13). Daha önce, erkeğin bir ülkeye göç etmesi ve ardından kadının çocuklarla beraber göç etmesi durumu yaygınken, yeni göç süreçlerinde önce kadının göç etmesi ve ardından ailenin gelmesi, göç kararının aile ile alınması ağırlık kazanmıştır. Bu durumun sonucunda göçmen emeğinin görünen yüzünde kadın da yer almıştır (Erbaş, 2019, s. 171). Yirminci yüzyılın sonları kadın göçünün görünürlüğü ve kavramlaşması açısından önemli bir dönem olmuştur. Kadınlar, iş, eğitim gibi gönüllü sebepler veya baskı, şiddet, savaş gibi zorunlu sebeplerle göç etmişlerdir.

Göç edilen ülkelerin bazıları, kadın cinsiyet rolleriyle bağdaştırılmış iş seçeneklerini çoğunlukla göçmen kadınlara sunmaktadır. Bu ülkelere, kadınlar kimi zaman ailelerine para göndermek için giderler ya da aile tarafından bu amaçla gönderilirler. Aynı zamanda eğitim imkanlarının daha iyi olduğu ülkelere de kadın göçleri olmaktadır (Wilpert, 2007, s. 164). Göçmen kadınlar, farklı motivasyonlar, çekici ve itici sebeplerle göç sürecine dahil olmaktadır. Martin'e göre göçmen kadının, ekonomik kazanca sahip olması kendine güvenini ve gücünü artırmaktadır. Aile içi kararlarda daha eşit bir konuma gelmesini, öncelikleri yönetme konusunda söz sahibi olmasını sağlamaktadır (Martin, 2004, s. 28). Kadınların, bu şekilde gönüllü dolayısıyla planlı göç etmesi çoğunlukla olumlu sonuçlar yaratmaktadır. Kadın haklarından haberdar olması, kendini eğitim alanında geliştir-

mesi, ekonomik kazanç elde etmesi yani ataerkil toplumsal cinsiyet normlarının dışına çıkması, göç süreçlerinde kadın görünürlüğünü artırmaktadır.

Kadın göçünü gündemine alan ve önemli çalışmalar yayınlayan Moroksavic, kadın göçünün görünmezliğine vurgu yapmaktadır. Kadın göçüyle ilgili Moroksavic (1984), göçün yalnızca ekonomik sebeplerle gerçekleştirilmediğine de dikkat çekmiştir (Dedeoğlu ve Gökmen, 2011, s. 21). Yoksulluk temel göç sebeplerinden biri olsa dahi kimi zaman bireylerin göç kararı alma sürecinde ilk sebep olarak görülmemektedir.

Kadınların göç etmesine savaş, çatışma, psikolojik ve fiziki şiddet, ekonomik güçlükler, doğal afetler ve insan hakları ihlalleri gibi durumlar neden olabilmektedir. (Erdoğan ve Gönülaçan, 2018, s. 554). Savaş ve silahlı çatışmaların yaşandığı ortamlarda, savunmasız grupta bulunan kadınlar sıklıkla cinsel şiddete maruz kalmaktadırlar. Bu durum neredeyse tüm bölgelerde ve tüm dönemlerde yaşanması sebebiyle kanıksanmış bir durum haline gelmiştir (Buz, 2007). Kadınlar savaş bölgelerinden, temel insani haklarının ihlal edilmesi, çeşitli şiddet türleriyle karşı karşıya kalmaları sebebiyle zorunlu olarak göç etmektedirler.

2011 yılı itibariye başlayan Suriye'deki iç karışıklık savaşa dönüşmüş ve burada yaşayan kişiler başka ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Bu göçün en çok etkilenen grupları dezavantajlı konumda olan kadın ve çocuklar olmuştur. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), savaş ve çatışma sebebiyle zorunlu göçe maruz kalan kadınların hem kaçış öncesi kendi ülkelerinde hem yolculuk boyunca hem de varılan ülkede cinsiyet temelli şiddete maruz kaldığını açıklamıştır (<https://www.unhcr.org/tr/kadinlar/>, Erişim tarihi/09.01. 2021).

Uluslararası Göç Örgütü 2020 Göç Raporundaki verilere göre, göçmen sayısı 272 milyona ulaşmıştır. Uluslararası göçmen sayısı, 2050 yılı için tahmin edilen 230 milyonun (%2,3) üzerine çıkmasıyla öngörülen oranları aşmıştır (Uluslararası Göç Örgütü, 2020, s. 2). Bu nüfusun cinsiyet oranları incelendiğinde, %48'ini kadınların %52'sini ise erkeklerin oluşturduğu görülmektedir.

Kadın göçleri, çoğu zaman tek bir nedene dayandırılarak açıklanmamaktadır. Birden fazla nedenin bir arada bulunması da göç kararının alınmasında etkili olmaktadır. Bu nedenler, kadınların psikolojik, sosyal, ekonomik ve sağlık durumlarını etkilemektedir. Göçmen kadının, din, dil, ırk ve kültürel değerleri ve eğitim durumu gidilen ülkeye uyum sürecini etkileyen önemli unsurlardandır.

Göçün Kadınlara Etkileri

Ulusal ve uluslararası göçler kadınların, yeniden düzen inşa etmesini gerekli kılmaktadır. Kadınlar, göç süreçlerinde cinsiyetlerinden ve toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı olumlu ve olumsuz birçok unsurla karşılaşmaktadır.

Göçün kadınlar üzerindeki etkileri temel olarak şu şekilde sınıflandırılabilir:

- Kadınların göç öncesinde, sırasında ve sonrasında istismara maruz kalmaları,
- Göç sebebiyle yaşadıkları travmatik deneyimlerin etkisinde kalmaları ve ruh sağlığı sorunları yaşamaları,
- Sosyal çevre yoksunluğunun sorunlarını artırması, sosyal dışlanma ve ötekileştirmeye maruz kalmaları,
- Göçle beraber aile içi rollerde değişim yaşanması,
- Çalışma hayatında hem kadın olmanın hem de göçmen olmanın dezavantajlarını bir arada yaşamaları.

(Kömürcü ve diğerleri, 2011. Tuzcu ve Bademli, 2014. Taş ve Özcan, 2018. Ünlütürk Ulutaş ve Kalfa, 2009).

Göçmen Kadının Çalışma Hayatı

Kadınlar iş bulma amacıyla başka ülkelere göç ettikleri gibi göç edilen ülkelerde geçinebilmek amacıyla zorunlu olarak da iş gücü piyasasına dahil olmaktadır. Yapılan araştırmalar, göçmenlerin çoğunlukla vasıfsız ve güvencesiz işlerde yer aldıklarını göstermektedir. Ancak kadın göçmenlerin bu süreçleri deneyimleme biçiminde cinsiyet faktörü önemli bir farklılık yaratmaktadır.

Cinsiyete dayalı iş bölümü, ev içi işleri kadın işi olarak görmektedir. Orta sınıf kadınların iş gücüne katılımının artmasıyla da ev hizmetlerini yapacak kişilere ihtiyaç doğmuştur. Bir hizmet sektörüne dönüşen bu alanın çalışanlarını ise çoğunlukla göçmen kadınlar oluşturmaktadır (Ünlütürk Ulutaş ve Kalfa, 2009, s. 14). Kadınlar göç sonrasında yer aldığı bu sektör, temizlik, çocuk bakımı ya da yaşlı bakımı gibi işleri içermektedir. Ev ve aile sorumluluklarının işgücü piyasasında yine kadınlara verilmesi toplumsal cinsiyet rollerini de pekiştirmektedir.

Göç eden kadınların çalıştığı en zorlu işlerden biri de fuhuş ve eğlence sektörüdür. Doğu Avrupa ülkelerinden Moldova, Bulgaristan, Ukrayna kadın ticareti konusunda kaynak ülke olmakta, kadınlar model, sekreter, dansçı olma gibi vaatlerle kandırılıp Batı Avrupa'ya göç ettirmektedir (Toksöz, 2006, s. 17). İnsan ticaretinin öznesi haline gelen kadınlar, cinsel şiddetin çeşitleriyle mücadele etmek zorunda kalmaktadır.

Ünlütürk Ulutaş ve Akbaş'ın, Denizli İşgücü Piyasasındaki Suriyeli Kadınlar ile yaptığı çalışmasına göre, pek çoğu kayıt dışı, ağır ve düşük ücretli işlerde çalışan Suriyeli kadınlar için, bu işlerde çalışmak güçlendirici bir deneyim olmaktan çok bir külfet ve zorunluluğu ifade etmektedir. Ayrıca kendi mesleğinde iş bulamayan ve vasıfsız işlerde çalışan birçok kadın bulunmaktadır (Ünlütürk Ulutaş ve Kalfa, 2018). İşgücü piyasasında kadın emeğine verilen pay artmaktadır. Ancak kadın emeğinin enformel sektördeki yeri ucuz, kayıtsız ve güvencesiz niteliklerinden dolayı devam ettirilmektedir (Kurt, 2014: s. 23). Göçmen kadınlar, çalışma hayatında çoğunlukla düşük statüde hem ekonomik hem cinsel hem de fiziksel şiddet içeren işlerde kendine yer bulabilmektedir. Bu durum, bireyin sağlığı açısından çeşitli riskleri meydana getirmektedir.

Göçmen Kadının Sağlığı

Göç eden kişilerin gelir düzeyinin düşük olması, dil bilmemesi, sağlık haklarından haberdar olmaması ya da göç edilen bölgedeki sağlık hizmetlerinin yetersiz olması sebebiyle sağlık konusunda olumsuz etkilenmelerine sebep olmaktadır (Aksu ve Sevil, 2010, s. 136). Göçmen kadınların düşük statüde kaldıkları toplumlarda, sağlık imkanlarına ulaşması zorlaşmaktadır.

Göç sırası ve sonrasında kadınlar tecavüze maruz kalmakta, kimi zaman da korunma, gıda veya para için cinsellik içeren sektörlerde çalışmaktadırlar. Bu durum ise HIV/AIDS bulaşma riskini yükseltmektedir. Aile yapısının kesintiye uğraması ve yoksulluk durumu tecavüz veya para karşılığı cinsel aktiviteleri beraberinde getirmektedir. Bunların sonucunda cinsel hastalıkların bulaşması, plansız gebelik, sağlıksız biçimde düşük yapma sıklığını arttırmaktadır (Buz, 2009, s. 78). Üreme sağlığı konusunda çeşitli risklere açık olan göçmen kadınlar, herhangi bir hastalıkla karşılaştıklarında sağlık hizmetlerine ulaşmada da güçlük yaşamaktadırlar.

Göçmen kadınların fiziksel ve mental sağlığı, sadece belirli çalışma ortamları ya da işverenin tacizi ile değil, aynı zamanda aile içi şiddetten de kaynaklanabilir. Kadınlara şiddeti göçmen ya da göç edilen ülkenin vatandaşı olan partnerleri tarafından, statü eksikliği, sosyo-ekonomik baskılar gibi sebeplerle uygulanır. Bu durum, kadınlara destek sunulması gereken özel hizmetleri kılar (Piper, 2005). Kadınların göç ile birlikte yalnızca fiziki sağlığı değil, ruh sağlığı da zarar görmektedir.

Göçmenlerin hedef ülkede karşılaştıkları farklı bir yaşam biçimi, dil engeli, sosyal desteğin olmaması, yoksulluk gibi zorluklar, psiko-sosyal problemleri yaratmaktadır. Göçmen kadınların yaşadıkları ekonomik ve sosyal güçlükler, kadınların sağlık hizmetlerine ulaşmasına ve psikolojik destek almasına engel olmaktadır (Tuzcu ve Ilgaz, 2015). Karşılaştıkları sorunları çözme konusunda yeterli kaynağa ulaşamamaları da stres sebebi olabilmektedir.

Göçmen Kadının Sosyal Uyumunu

Göç eden bireyler, gerek yeni göç edilen yere alışma süreci gerekse çevresel faktörler, desteklerdeki eksikler, savaşta yakınlarını kaybetmesi, ölümler vb. sebeplerden dolayı hem ruhsal hem de fiziksel sorunlar yaşamaktadırlar (Şeker ve Uçan, 2016). Beraberinde getirilen ya da hedef ülkede yaşanan sorunlar uyum sürecini doğrudan etkilemektedir.

Gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere göç eden kadınlar için yeni kültüre uyum sağlamak zor bir süreç olabilir. Uyumun başarılı olmasının önündeki engeller kimi zaman ev sahibi toplumun çeşitli önyargılarını içerebilir. Bunlardan biri, göçmen kadınların ırksal özelliklerine, kültürel normlarına yönelik hoşgörüsüzlüktür. Birçok göçmen kadın, iş hayatına katılmada, eğitim almakta ya da hedef ülkenin etkinliklerine katılırken ırkçılık ve cinsiyetçilik sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır (Martin, 2004, s. 28).

Savaş, çatışma, şiddet gibi zorunlu göçlerle yer değiştiren sığınmacı kadınların yaşamış oldukları travmalar uyum sürecini geciktirmektedir. Buz, sığınmacı kadınların mekânsal deneyimlerini anlattığı çalışmasında, sığınmacı olmanın geçicilik ve süreksizlik düşüncesinin ortak bir kimlik ve aidiyet oluşturmasını engellediğini vurgular (Buz, 2009: 321). Başka bir deyişle, belirsiz bir sürecin içinde yer almak, kadının bulunduğu çevreyi benimsemesini engellemektedir. Uyum sağlamak için dil öğrenmek, iş bulmak, sosyal çevre oluşturmak gibi süreçlerde göçmen kadınların yer alması gerekmektedir.

Göçmen Kadının Aile Yaşamı

Göçle birlikte kadınların toplumsal cinsiyet rollerinde büyük değişimler görülmektedir. Kadınların rolleri artmakta, yanlarında olmayan eşlerinin rollerini de almaktadırlar (Buz, 2006, s. 32). Kocası veya bir başka aile üyesini kaybeden kadınlar bir yandan travma, stres, güvensizlik gibi psikolojik sorunlarla baş etmek zorunda kalırken, diğer yandan da kendilerini farklı rollerin içinde mücadele ederken bulmaktadırlar (Ertürk, 2015: 259). Göç öncesinde, ataerkil toplum düzeninin kadına atfettiği çocuk bakımı, temizlik gibi işlerle ilgilenen kadın, göç sonrasında özel alanın dışına çıkmak durumunda kalmaktadır. Erkeğin olmaması durumunda ailenin tüm sorumluluğunu üstlenmesi gerekmektedir.

Göçmen kadının evini, yurdunu kaybetmesi, ekonomik bir yıkım olmanın yanı sıra yaşam alanının ve gündelik düzeninin zarar görmesi anlamına gelmektedir (Pala, 2013, s. 15). Yani yeniden bir hayat inşa etmeyi gerektiren bu süreç, kadının yeni deneyimler edinmesini ve baş etme yöntemleri geliştirmesini gerektirmektedir.

Şakar'ın Yeni Kent Mekânlarında Gündelik Hayat: İstanbul'da Yaşayan Suriyeli Mülteci Kadınlar isimli tezinde 15 Suriyeli mülteci kadınla görüşmeleri sonucunda, göçle birlikte var olan geleneksel aile örüntüsünden ve bu örüntünün beraberinde getirdiği baskı ve otoriteden uzak kalan kadınların, göç sonr ası aile içinde alınan kararlara daha fazla katılım gösterebildiği ve bu durum kadının failliğinin artmasını sağladığı da görülmüştür (Şakar, 2019). Göç her zaman kadınlarla ilgili olumsuz sonuçlar yaratmamakta; kimi zaman da kadının kendini fark etmesi ve geliştirmesi için imkanlar sunmaktadır.

Göçlerde aile hayatıyla ilgili dikkat çekilmesi gereken bir diğer nokta da evlilik konusudur. Kadınların evlilik amaçlı göç ettikleri görüldüğü gibi zorunlu göçler sonucunda varılan hedef ülkede evlilik yaptıkları da görülmektedir. Gönül (2020), göçmen kadınların göç ettikleri ülkede oturma izni veya vatandaşlık almak gibi konularda kolaylık sağlamak için evliliği tercih ettiklerinden bahsetmiştir. Evlilik hem yasal hem de toplumsal kabul açısından güvenlik ihtiyacını karşılayabilen önemli bir dayanak oluşturmaktadır. Zorunlu göçler sonucunda yapılan evlilikler ise kadının gidecek yerinin olmaması sebebi göz önüne alındığında yasal, toplumsal ve duygusal yönden farklılaşmaktadır (Gönül, 2020, s. 87). Kadınlar göç edilen ülkelerde evlilik yaparak, yeni hayatı aile üzerinden inşa etmeyi deneyimlemektedir.

Sosyal Hizmet ve Güçlendirme Yaklaşımı

Sosyal hizmet, geniş bir çevre içinde toplumun her kesiminden çeşitli ihtiyaçları olan bireylere ve gruplara karşı görevleri olan uygulamalı bir disiplindir. Tarihsel süreç içerisinde sosyal hizmet kavramı, ihtiyaç kavramı ve yardım ile birlikte olgunlaşan bir meslek ve bilim dalı olarak var olmuştur. Sosyal güvenlik sistemi içinde kendine yer bulamayan, sosyal refahtan payını alamayan, varolan fırsatlara ulaşamayan ya da bu sistemin içine dahil edilmeyen kişilerin ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların çözüm yolları sosyal hizmetin doğrudan konusudur (Küçükkaraca, 2013, s. 92). Bu hak ve imkanlardan yararlanamayan toplumun kırılğan gruplarına hizmetlerin ulaştırılması, sosyal hizmet bilim dalının çeşitli yaklaşımları ve teknikleriyle mümkün olmaktadır.

Dezavantajlı bireylerin, ihtiyaçları doğrultusunda kaynaklara ve hizmetlere ulaşımının sağlanması, haklarından faydalanması ve insana onuruna yakışır biçimde hizmet almalarında sosyal hizmet uzmanlarının önemli bir rolü vardır. Sosyal hizmet uzmanları, insan haklarını temel alan hak savunuculuğu rolünü, sosyal adaleti sağlayabilme, ayrımcılığı önleyebilme amacıyla üstlenirler.

Göçmenlerin, mültecilerin ve sığınmacıların hedef ülkeye uyum sürecinde, toplumsal ve bireysel sorunların önlenmesi veya en aza indirgenmesi bakımından

sosyal hizmet uzmanlarının önemli rolleri yer alır. Diğer dezavantajlı gruplarda olduğu mülteci haklarının korunması da sosyal hizmet uzmanlarının görevleri arasındadır. Uyum ve entegrasyonu kolaylaştırıcı, bilgilendirici, yönlendiren, eğitim veren politikaların içinde yer almak, bu alanda çalışmalar yapmak, makro boyutta araştırmalar ile sosyal politika oluşumuna katkı sağlamak bu görevler içindedir (Artan ve Arıcı, 2017, s. 18).

Sosyal hizmet uygulamaları çoğunlukla ülkenin ulusal mevzuatına göre şekillendiği için göçmenlerin faydalanabileceği haklar, sahip oldukları yasal statüye göre kısıtlanabilmektedir (Şatıroğlu Güldalı ve Buz, 2022, s. 716). Göç edilen ülkede, göçmen, mülteci, sığınmacı gibi yasal statüler bireylerin kaynaklara ve hizmetlere ulaşımını sınırlamaktadır.

Göçmenlere sunulan hizmetler yalnızca ulusal mevzuat temel alınarak kamu kurumları tarafından değil aynı zamanda sivil toplum örgütleri tarafından da yürütülmektedir. Sivil toplum örgütlerinin göçmenlere yönelik hizmetleri hak temelli yaklaşım ve sosyal adalet zemininden daha çok hayırseverlik sistemiyle yürüttüğü görülmektedir. Sosyal hizmetin temel değerlerinden biri olan insan onuruna yakışır hizmet verme ilkesine aykırı bir durum oluşturmaktadır. Sosyal hizmetin etik değerlerinde bireyin onuru ve değeri önemli yer tutmaktadır (Duyan, 2013, s. 111).

Göçmenlere karşı inşa edilen söylemler, verilecek hizmetleri ve oluşturulacak politikaları doğrudan etkilemektedir. Çoğunlukla “sorunlu”, “uyumsuz”, “yardıma muhtaç” olarak sınıflandırılan göçmen, mülteci ve sığınmacılara, sosyal hizmet uygulamalarının teknik bir araca dönüşmesine sebep olmaktadır. Oysa sosyal hizmet, göçmenlerin ihtiyaç duydukları kaynaklara erişmesini ve kendi güçlerinin farkına varabilmelerini hedefleyerek her düzeyde çalışma yapmayı amaç edinmektedir (Şatıroğlu Güldalı ve Buz, 2022, s. 717). Göçmenlerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için harekete geçmelerini destekleyen sosyal hizmet, güç ve güçlendirme yaklaşımını etkili biçimde kullanmaktadır.

Thompson’a göre kişisel güç, bireyin içsel motivasyonu ve kendine edindiği amaçları gerçekleştirmesiyle yakın ilişkilidir. Bu bakımdan, kişinin psikolojik gücünü konu edindiğimizde, iletişim becerisi, girişkenliği, etkili olma yetisi ve statü, saygınlık gibi kişisel niteliklerinden bahsedilir (Thompson, 2016, s. 18-20). Kişinin sahip olduğu ya da zamanla geliştirebileceği, öğrenebileceği iletişim becerileri hayatını yönetmesinde etkili olmaktadır.

Güçlendirme, bireylerin yaşadıkları olumsuz durum ve duyguların ortadan kaldırılması ve kişinin içindeki gücün ortaya çıkarılmasını, kendilerine eleştirel şekilde yaklaşmalarını ve bunun sonucunda da kendi haklarını savunma yetisine sahip olabilmelerini amaçlayan ve kendi kaderini tayin hakkını temel alan bir yaklaşımdır (Erbay, 2019, s. 46). Yani güçlendirme, bireyin kendi sorunlarını doğru

şekilde görmesi, sorunu çözme bağlamında kendi becerilerini fark etmesi ve geliştirmesi için uygulanan bir sosyal hizmet yaklaşımıdır.

Güçlendirme yaklaşımının etkili uygulanabilmesi için birey ve sosyal hizmet uzmanı arasında hiyerarşik yapı yerine, eşitlikçi ve işbirliğine dayalı bir ilişki kurulmaktadır. Sosyal hizmet müdahalesinin ana noktasında, bireyin hastalığı, teşhisler ya da sonuçları yoktur, bunun yerine onun kaynakları, yetenekleri ve güçleri odak göz önüne alınmaktadır. Yani sosyal hizmet uzmanları bu uygulamayla kişinin kendini keşfetmesine, bireyle işbirliği yaparak yardımcı olurlar (Yalçın, 2020, s. 62).

Güçlendirmenin kadın hareketleriyle ilişkisine özellikle dikkat çekmek gerekmektedir. Kadınların, baskın toplumsal cinsiyet normları içerisinde sorgulama ve yeni bir hayat için harekete geçme eğilimleri, güç ve güçlendirme temelinde önemli bir alana sahiptir (Erbay, 2019, s. 46). Göçmen kadınların gönüllü ya da zorunlu olarak ulaştıkları hedef ülkelerde, yeni bir hayat inşa etme sürecinde karşılaştıkları zorlukları çeşitli şekillerde aşmaları gerekmektedir. Burada bireyin, sosyal hizmet uygulamalarına ulaşabilmesi ile sosyal uzmanıyla işbirliği içinde olması ve kendi gücünün farkına varabilmesi, uyum sürecini kolaylaştırıcı bir ivme yaratmaktadır. Güçlendirme yaklaşımıyla destek alan birey, sosyal hizmetin edilgen değil aktif öznesi haline gelmektedir.

Güçlendirme yaklaşımında odak nokta, birey ya da ailelerin, kapasitelerini, güçlerini ve kaynaklarını kullanmalarında teşvik etmeyi, umut etmeyi, hayallerinin farkında olmalarını ve ihtiyaçlarını karşılama yönünde güçlü adımlar atabilmelerinde yardımcı olmaktır (Gönül, 2020, s. 58). Göçmen kadınların sosyal uyum sorunlarında bahsedildiği üzere, gündelik düzenin yıkılmasıyla kadınlar için zorlu bir süreç başlamaktadır. Bu süreçte ekonomik, sosyal, cinsel şiddetle karşı karşıya kalan göçmen kadınların umutsuzluk, karamsarlık, stres bozukluklarıyla mücadele ettikleri bilinmektedir. Güçlendirme yaklaşımı kadının kendi gücünün farkına varabilmesiyle, mental sağlığının da olumlu yönde değişmesine destek olacaktır.

Hem bireysel hem de toplumsal bağlamda gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulamalarında güçlendirme yaklaşımı, toplumun güçsüzleştirilmiş yapılarından gelen birey veya toplulukların, kendi yaşamlarına dair kontrol gücünün kendilerinde olduğu inancına sahip olmaları ve bu sayede yaşam kalitesini düşüren ayrımcılık, ırkçılık, önyargı ve sömürü gibi problemlerin dışsal engeller olduğunu fark edebilmelerini sağlamakta yardımcı olmaktadır (Tuncay ve Erbay, 2006, s. 66).

Bu yaklaşım odağında destek alan göçmen kişiler, ayrımcılık ve sosyal dışlanma problemleriyle karıştıktıklarında kendi gücünün farkında olabilmekte, sorunlarla mücadelede dezavantajları yerine yapabilecekleri üzerine odaklanabilmektedir. Güçlendirme yaklaşımına dayalı sosyal hizmet uygulamaları özellikle toplumda

dışlanmış, baskı ve ayrımcılığa maruz kalan birey, grup ve topluluklarda etkili bir müdahaledir. Bireylerin kendi yaşamları üzerinde kontrol sahibi olması, kendi yaşamlarına ve geleceğine dair etkili ve sağlıklı karar almaları, kendi yapabilme güçlerinin farkına varmaları ve potansiyellerini ortaya çıkarma üzerine odaklanan güçlendirme yaklaşımı göçe maruz kalan kadınlar ile yapılacak olan sosyal hizmet uygulamalarında da kullanılabilir. Bu bağlamda göçe maruz kalan ve çeşitli sosyal sorunlar yaşayan kadınlara yönelik güçlendirme temelli sosyal hizmet uygulamalarına örnek olabilecek hususlar şu şekilde özetlenebilir

- Sağlık, eğitim, barınma gibi temel gereksinimlerinin giderilmesine yönelik hizmetler,
- Aile içi ilişkiler ve evlilik yaşamına dair sorunlarına yönelik tedavi edici ve danışmanlık sağlayıcı hizmetler,
- Şiddet, taciz, istismar gibi spesifik sorun ve gereksinimlerinin belirlenmesi ve korunma hizmetlerini harekete geçirme,
- Çocukları ile ilişkilerinin güçlendirilmesi, etkili ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitici hizmetler,
- Nefret söylemi veya çeşitli ayrımcılıklara maruz kalma durumlarının saptanması ve bu tarz olumsuzlukların önlenmesine yönelik çeşitli sosyal hizmet faaliyetlerinin yürütülmesi,
- Enformel sektörde çalışan göçmen kadınların hak savunuculuğunu yapma gibi sosyal hizmetler öne çıkmaktadır.

SONUÇ YERİNE

Göç ve kadın ilişkisinin incelenmesi yakın bir tarihe dayanmaktadır. Bu nedenle kadının göç kararı, süreci ve sonucunda yaşamış olduğu sorunlara yönelik çalışmalar kısıtlıdır. Göçün kadınlaşması, 1960lardan sonra emek göçüyle başlamış, daha sonrasında kadınların eğitim ve sosyal haklar konusunda daha iyi şartlara sahip olmak amaçlı göç etmesiyle çeşitlenmiştir. Ayrıca savaş, çatışma ve şiddet sebepli zorunlu göçlerde de kadın göçü önemli bir yer edinmiştir. Göçün kadınlaşması ve kadın göçünün sebeplerine genel olarak bakıldığında kadının sadece kadın olması sebebiyle birtakım sorunların mevcut olduğu ve bu sorunların kadınları yaşamın her alanında etkiledikleri görülmektedir. Zorunlu sebeplerle yer değiştirmiş göçmen kadınların göçü deneyimleme şekli, daha iyi bir hayat umuduyla göç eden, seçim yapma şansı olan göçmen kadınlardan farklılaşmaktadır. Ancak her ikisinde de ortak sorun olarak ataerkillik ve toplumsal cinsiyet rolleri eşitsizliklerinin

kadının gittiği çoğu yerde karşısına çıkması denilebilir. Göçmen kadına çalışma hayatı ve sosyal çevrede verilen yer, cinsiyet rollerinin çoğu zaman dışına çıkamamıştır. Ev içi hizmetler, fuhuş, eğlence sektörü gibi düzensiz, güvencesiz, ruhsal ve cinsel sağlık sorunlarına sebebiyet veren işler dünyanın birçok yerinde göçmen kadınlara uygun görülmektedir. Kadınlar, savaş veya can güvenliği nedeniyle kendi ülkelerini terk etmeleri gerektiğinde göç öncesi, göç sırası ve göç sonrasında şiddet unsurlarıyla sıklıkla karşılaşmaktadır. Aile bireylerinin kaybı, yoksulluk, vasıfsız ve güvencesiz işlerde çalışmak göçmen kadınların deneyimlediği bazı durumlardandır. Aile bütünlüğünün bozulmuş olması kadınların hedef ülkede, yeni cinsiyet rolleriyle bir hayat kurmasını gerekli kılmaktadır. Böyle durumlarda, hedef ülkeden biriyle evlenerek yasal haklara sahip olmak veya aile kavramı üzerinden bir hayat inşa etmek de kadınların kimi zaman gönüllü kimi zaman da zorunlu olarak yaptıkları bir eylemdir.

Bu toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin göç süreci ve sonrasında meydana getirdiği yıkımların, sosyal hizmet gibi insan hak ve özgürlüklerini, insan onuruna yakışır biçimde ele alan bir disiplin açısından da olguya bakılmasını gerekli kılmaktadır. Sosyal hizmet insan haklarını ve sosyal adaleti odak noktasına alan, bireyleri ve toplumları kültür, ırk, statü gibi ayrımcılık ve önyargıların dışında tutan, ihtiyaçların karşılanması için toplumsal hizmet ve kaynaklara ulaşılmasını hedefleyen bir meslek ve bilim dalıdır. Sosyal hizmet güçlendirme yaklaşımı kişinin hem tekil olarak özel hayatında hem de makro boyutta toplumsal olarak ihtiyaçların karşılanmasında, soruna değil çözüme yani birey, aile, grup ve toplumun yapabileceği gücüne odaklanan ve sorun sahiplerini çözüm üretme konusunda aktif tutan bir yaklaşım biçimidir.

Sonuç olarak göçmen kadının görünürlüğünün artması ile kadının ihtiyaç ve gereksinimlerinin cinsiyet dışı değerlendirilmesinin eksik bir bakış açısı olduğu fark edilmiştir. Göçmen kadının problemleriyle mücadelede yalnızca tek bir çözüm yolu düşünülemez. Temel gereksinimlerin yardımseverlik şeklinde, sosyal hizmet profesyonelliğine aykırı olarak yapılması sorunların çözülmesi yerine geçtirilmesi ve daha derinleşmesini ifade etmektedir. Söz konusu göçmen kadının ekonomik iyileşmesinin yanı sıra psikolojik destek alması, sosyal hizmet kaynaklarına erişiminin kolaylaşması, kadının yüzeysel değil tam bir iyilik haline ulaşmasına yardımcı olacaktır. Güçlendirme yaklaşımının sosyal hizmet uygulamalarında etkin olarak kullanılması ise göçmen kadınların, kendi güç ve becerilerinin farkına varması, belirsizlik ve karamsarlık çemberinden çıkması, gerçekçi ve kendisi için doğru adımlar atabilmesinde önemli bir role sahiptir.

Çıkar Çatışması:

Bu makalede herhangi bir maddi yardım alınmamış olup herhangi bir kişi veya kurum ile ilgili çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar Katkısı:

Fikir/kavram: GÇ, ET; Tasarım: ET; Denetleme: GÇ; Literatür taraması: ET; Makale yazımı: ET, GÇ; Eleştirel inceleme: GÇ.

KAYNAKLAR

- Aksu, H., & Sevil, Ü. (2010). Göç ve kadın sağlığı. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2(3), 133-138.
- Artan, T., & ARICI, A. (2017). İstanbul'da yaşayan geçici koruma statüsündeki Suriyelilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarının değerlendirilmesi. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 1(1), 1-21.
- Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü. (2021). UNHCR Türkiye İstatistikleri. Erişim tarihi: 09.01.2021. Erişim Adresi: <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>
- Buz, S. (2007). Göçte kadınlar: feminist yaklaşım çerçevesinde bir çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 37-50.
- Buz, S. (2006). *Kadın ve göç ilişkisi; sığınan ve sığınmacı kadınlar örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı. Ankara.
- Buz, S. (2009). Köken ülke-sığınılan ülke hattında kadın sığınmacılar ve geçicilik. A. Alkan (Der.). *Cins cins mekan içinde* (s. 303-327). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Castles, S. & Miller, M.J. (2008). *Göç çağı: modern dünyadaki uluslararası nüfus hareketleri*. B.U. Bal, İ.Akbulut (çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Dedeoğlu, S., & Gökmen, Ç. E. (2011). *Göç ve sosyal dışlanma*. Eflatun Basım Dağıtım Yayıncılık.
- Duyan, V. (2013). Sosyal hizmet etiği. H. Acar, N. Negiz & E. Akman. (Yay. Haz.). *Sosyal politika ve kamu bileşenleriyle sosyal hizmet temelleri ve uygulama alanları içinde* (s. 109-119). Ankara: Maya Akademisi.
- Erbaş, H. (2019). *Göç ve Göçmenler Kuram, Yöntem ve Alan Yazıları*. Ankara: Phoenix.
- Erbay, E. (2019). Güç ve güçlendirme kavramları bağlamında sosyal hizmet uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 42. 41-64.
- Gönül, S. (2020). Zorunlu göç ve toplumsal cinsiyet: Suriyeli kadınların evlilik deneyimleri. K. Biehl ve D.Daniş (der.). *Toplumsal cinsiyet perspektifinden türkiye'de göç araştırmaları içinde* (80-101). İstanbul: Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi (SU Gender) ve Göç Araştırmaları Derneği (GAR).
- Kofman, E., Phizacklea, A., Raghuram, P., & Sales, R. (2000). *Gender and international migration in Europe: employment, welfare, and politics*. Psychology Press.
- Kömürçü, Y., Özsoy, R., & Çobanoğlu, A. (2011). Kadın sığınmacılar: uluslararası göçün sessiz tanıkları. *Onlar Bizim Hemşehrimiz*, 111.
- Kurt, A. (2014). Küreselleşme Kapsamında Göç Ve Emeğin Feminizasyonu (Kadınlaşması): Trabzon Hizmet Sektöründe Yabancı Göçmen Kadın Emeği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı. Erzurum.
- Küçükkaraca, N. (2013). İnsan hakları, sosyal adalet ve sosyal hizmet. H. Acar, N. Negiz & E. Akman. (Yay. Haz.). *Sosyal politika ve kamu bileşenleriyle sosyal hizmet temelleri ve uygulama alanları içinde* (s. 83-97). Ankara: Maya Akademisi.
- Martin, S. F. (2004). Women and migration. In *Consultative Meeting On "Migration And Mobility And How This Movement Affects Women"*. Malmo.
- Pala, A. (2013). *Zorunlu göç ve kadın deneyimi: Diyarbakır örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji Anabilim Dalı. Ankara.
- Piper, N. (2005). Gender and migration.
- Şakar, E. (2019). *Yeni kent mekânlarında gündelik hayat: İstanbul'da yaşayan Suriyeli mülteci kadınlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı. İstanbul.
- Şatıroğlu Güldalı, P., & Buz, S. (2021). Küreselleşme, hareketlilik ve sosyal hizmet: "düzensiz" göç ve ulus ötesi sosyal hizmet uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(2), 699-722.
- Şeker, D. & Uçan, G. (2016). Göç Sürecinde Kadın, CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 14 Sayı 1

- Taş, H. Y., & Özcan, S. (2018). Suriyeli göçmen sorunlarının, sosyal politikalar bağlamında analizi. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 7(17), 36-54.
- Thompson, N. (2016). *Güç ve güçlendirme*. Ö. Cankurtaran (Çev. Ed.). Ankara: Nika Yayınevi.
- Toksöz G. (2006). *Uluslararası emek göçü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tuncay, T. & Erbay, E. (2006). Sosyal hizmetin temel hedefi: sosyal adalet güçlendirmeyle retorikten pratiğe. *Toplum Ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 17(1). 53-69.
- Tuzcu, A., & Bademli, K. (2014). Göçün psikososyal boyutu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(1), 56-66.
- Tuzcu, A., & Ilgaz, A. (2015). Göçün kadın ruh sağlığı üzerine etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 7(1), 56-67.
- Uluslararası Göç Örgütü IOM. (2020). Küresel Göç Raporu 2020. Erişim Tarihi: 06.01.2021. Erişim Adresi: <https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr-2020-tu-ch-1.pdf>
- Ünlütürk- Ulutaş, Ç. & Akbaş, S. (2018) Ötekilerin Ötekisi: Denizli İşgücü Piyasasında Suriyeli Kadınlar. Çağla Ünlütürk Ulutaş (der.). *Feminist sosyal politika içinde* (s. 281-308). İstanbul: Notabene.
- Ünlütürk Ulutaş, Ç., & Kalfa, A. (2009). Göçün kadınlaşması ve göçmen kadınların örgütlenme deneyimleri.
- Wilpert, C. (2007). Göçte cinsiyet ve istihdam. A. Kaya & B. Şahin (Der.). *Kökler ve yollar Türkiye'de göç süreçleri içinde* (s. 158- 184). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yalçın, M. (2020). *Kadın yoksulluğunun güçlendirme yaklaşımı odağında incelenmesi*. (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi. Ankara